

Гладченко Т. Б.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Черкаського національного університету

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

THE PRINCIPLES OF STATE FISCAL SERVICE OF UKRAINE

У статті досліджено загальнотеоретичне поняття “принцип” з метою встановлення його значення. У зв’язку з цим було проаналізовано концепції походження принципів та висвітлено погляди деяких вчених на розуміння та застосування цих принципів у діяльності Державної фіскальної служби України.

Ключові слова: Державна фіскальна служба, поняття, принципи, діяльність, регіональні управління.

В статье исследовано общетеоретическое понятия “принцип” с целью установления его значения. В связи с этим проанализированы концепции происхождения принципов и освещены взгляды некоторых ученых к пониманию и применению их в деятельности Государственной фискальной службы Украины.

Ключевые слова: Государственная фискальная служба, понятие, принципы, деятельность, региональные управления.

The article presents the general theoretical study of the concept of “principle” in order to establish its value. In this regard, the concept of origin were analyzed principles and highlights the views of some scientists to understand and apply them to the activities of the State Fiscal Service of Ukraine.

Key words: State Fiscal Service, concept, principles, activities, regional management.

Постановка проблеми. Незважаючи на всю важливість внеску вчених у дослідження такої багатогранної проблеми, як принципи, не можна не звернути увагу на те, що в цій сфері результати дослідження є спірними та зараз залишають «відкритим» питання їхньої сутності. Окреслена проблема зумовлює актуальність та необхідність комплексного дослідження також із позицій того, що вона є основоположною в розвитку всього права та державного управління.

Стан дослідження. Загальнотеоретичні аспекти поняття принципів були предметом дослідження в працях С.С. Алексеєва, А.М. Васильєва, Л.Я. Гінцбурга, В.А. Грушевського, О. Ф. Скакун, Л. С. Явича та інших. Проте діяльність Державної фіскальної служби України зумовлює необхідність нових досліджень у цій сфері.

Метою статті є визначення та характеристика спеціальних принципів діяльності Державної фіскальної служби України, виокремлених на основі аналізу законодавчих актів та положень окремих наукових джерел

Виклад основного матеріалу. Будь-яка діяльність органів державної влади ґрунтується на певних засадах. Тобто існують вироблені часом та досвідом загальноприйняті положення та ідеї, на основі яких формуються основні напрямки реалізації державної політики в конкретній сфері життєдіяльності. У довідковій та юридичній літературі існує декілька тлумачень цієї категорії. Термін “принцип” походить від французького слова “principe” і латинського “principium”. За змістом ці категорії є тотожними та означають початок чогось; те, що лежить в основі деякої сукупності фактів або знань із збереженням первинного відтінку [1, с. 214]; основне, вихідне положення якої-небудь теорії, вчення, наукової сис-

теми [2, с. 439]; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства [3, с. 941] тощо.

Аналіз довідкової літератури свідчить про широкий спектр різного тлумачення поняття принципів. Проте термінологічні відмінності у визначенні принципів не містять у собі суперечностей і, по суті, відображають єдину за своєю природою категорію принципів. Використання різних термінів, передусім, зумовлене багатогранною й багатоаспектною роллю принципів, яку вони відіграють у тій або іншій сфері людської діяльності. Залежно від різновиду практичної діяльності в кожному конкретному випадку важливе вживання тієї термінології, яка найбільше відповідає змісту діяльності.

Водночас, саме термінологічні відмінності в підходах до розуміння принципів створюють найбільші труднощі з’ясування природи їх походження та виявленні джерел формування, – визначенні сутнісних ознак. Як наслідок – використання різних визначень принципів, широке та різноманітне тлумачення та визначення принципів у сфері адміністративно-правових відносин.

Прихильники філософії трактують «принцип» як центральне поняття, основу будь-якої системи, що являє собою узагальнення й поширення певних положень на всі явища тієї сфери, з якої даний принцип абстраговано [4, с. 44].

У визначенні поняття принципів діяльності фіскальної служби України можна виділити дві концепції, що сформувались у правовій доктрині.

Згідно з першою концепцією, побудованою на теорії позитивізму, принципи – це ідеї, теоретичні, нормативно-керівні положення того чи іншого виду людської діяльності, які конкретизуються в змісті правових норм та об’єктивно зумовлені матеріаль-

ними умовами існування суспільства. Прихильниками такої ідеї є Л.С. Явич [5, с. 64], А.М. Васильєв [6, с. 108] та інші.

Відповідно до другої концепції, що бере початок від ідеї природного права, принципи розуміють як керівні ідеї, об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які висувуються до учасників суспільних відносин з метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів та визначають зміст і спрямованість правового регулювання, відображають найважливіші закономірності соціально-економічної формації. Дотримуються такого розуміння принципів права О.Ф. Скакун [7, с. 221], Ю.А. Ведерников [8, с. 79] та інші.

У юридичній літературі під принципами переважно розуміють основоположні загальноприйняті норми, що виражають властивості права та мають вищу імперативну юридичну силу, тобто такі, що являють собою незаперечні вимоги, які висувуються до учасників суспільних відносин з метою встановлення соціального компромісу [7, с. 281].

Як бачимо, у юридичній літературі минулого й сучасності немає однаковості у визначенні поняття принципів права, що, зі свого боку, дає підстави стверджувати про неординарність цієї проблеми. Слушним із цього приводу є міркування А.М. Колодія, який зазначає, що, незважаючи на відмінність у поглядах на проблему принципів, юридична наука у відповідні історичні епохи була єдина в проголошенні певних положень та ідей як принципів права [9, с. 16].

Суперечки про визначення поняття принципів тривають протягом тривалого часу, але однакості думки щодо цього наука так і не виробила.

Отже, принципи за своїм характером є об'єктивними й універсальними. Вони не залежать від волі та бажань окремих особистостей, а вироблені багатовіковою практикою та осмислені наукою. Заслуговує на увагу позиція окремих дослідників, зокрема, М.М. Касьяненко стверджує, що принципи за своєю природою також не позбавлені суб'єктивності, оскільки формулюються суб'єктами на основі пізнання закономірностей та досвіду практичної діяльності [10, с. 20–21].

Зважаючи на викладене, можна стверджувати, що принципи – це сукупність основоположних засад, керівних ідей, на основі яких формуються правила поведінки в тій чи іншій сфері суспільних відносин.

Державна фіскальна служба України у своїй діяльності керується загальними принципами: верховенства права, забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина, безперервності, законності, забезпечення єдності державної політики, відкритості та прозорості, відповідальності. Оскільки служба у фіскальному апараті нашої держави прирівнюється до державної служби, то до зазначених принципів варто додати принципи служіння народу України, демократизму, гуманізму та соціальної справедливості; професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості

справі; персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни; дотримання прав та законних інтересів органів місцевого самоврядування; дотримання прав підприємств, установ і організацій, громадських об'єднань, політичної неупередженості, ефективності тощо.

Зазначені принципи закріпилися у наукових працях багатьох дослідників. Зокрема, Ф.Ф. Бутинець виділяє дві групи принципів: основні та специфічні. До основних принципів він відносить всеоб'ємність, безперервність, об'єктивність, точність, законність, своєчасність, незалежність, надійність, гласність, розподіл функцій, оптимальність, результативність, до специфічних – профілактику (попередження) порушень, виявлення порушень та визначення їх наслідків, вивчення причин та умов, що призвели до порушень, розрахунок та мобілізація виявлених резервів [11, с. 32].

Отже, до основних принципів діяльності Державної фіскальної служби України та її регіональних управлінь слід віднести:

1) принцип верховенства права – цей принцип належить до числа конституційних принципів і означає пріоритет прав та свобод людини, справедливості і гуманізму у діяльності органів публічної влади, у тому числі й органів Державної фіскальної служби України;

2) принцип законності визначає, що представники регіональних управлінь Державної фіскальної служби України зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [12, с. 45];

3) принцип публічності є одним із пріоритетних принципів адміністративних процедур, що здійснюються органами Державної фіскальної служби України у сфері оподаткування. Він визначає обов'язок Державної фіскальної служби України у сфері оподаткування розглядати та розв'язувати питання, пов'язані зі застосуванням адміністративних процедур, від імені держави та з урахуванням публічних інтересів [13, с. 122];

4) принцип доступності та прозорості діяльності фіскальних органів полягає у тому, що співробітники регіональних управлінь Державної фіскальної служби України повинні надавати ключову інформацію (чітку, стислу, надійну, прийнятну для порівняння, легкодоступну та вчасну) про основоположні вигоди, ризики та умови використання фіскальних послуг. Представники територіальних фіскальних органів зобов'язані забезпечувати інформування приватних осіб відповідними засобами про вжиті заходи та прийняті рішення, включаючи публікування офіційних документів і зобов'язані забезпечувати право доступу до них;

5) принцип єдиного інформаційного простору дозволяє значно оптимізувати роботу регіональних управлінь Державної фіскальної служби України;

6) принцип конфіденційності обумовлений тим, що співробітники регіональних управлінь Державної фіскальної служби України мають прямий та безпосередній доступ до персональних даних або

файлів, особливо через використання електронних засобів, тому вони повинні вживати всіх необхідних заходів для гарантування конфіденційності. Особам при цьому має гарантуватися право доступу до власної персональної інформації та право вносити зміни до будь-якої інформації, що їх стосується. Цей принцип втілює вимогу про те, що особиста та приватна інформація фізичних та юридичних осіб має бути захищена відповідними механізмами контролю та захисту. Зазначені механізми мають визначати цілі, для досягнення яких збираються, обробляються, зберігаються, використовуються та розкриваються дані, у тому числі третім особам;

7) принцип оскарження рішень та дій співробітників регіональних управлінь Державної фіскальної служби України. Зміст цього принципу полягає у тому, що фізичні та юридичні особи мають право на оскарження дій та рішень відповідних фіскальних органів, а також подання відповідних скарг щодо неналежного виконання співробітниками своїх функцій;

8) принцип незалежності полягає у тому, що посадові особи регіональних управлінь Державної фіскальної служби України у виконанні своїх завдань та

функцій повинні бути незалежними, захищеними від будь-якого втручання [14, с. 82];

9) принцип ефективності передбачає оптимальність управління та можливість виконання державних програм, проведення різноманітних державних заходів із найменшими витратами та найбільшим результатом.

Слід наголосити, що вказані принципи характерні не лише для фіскальних органів, а є загальними для усіх органів державної влади.

Висновки. У статті розглянуто лише деякі аспекти, які характеризують правову природу принципів діяльності Державної фіскальної служби України. Запропоновано сформулювати спеціальні або галузеві принципи, які будуть характеризувати виключно діяльність Державної фіскальної служби України в цілому та її регіональних управлінь зокрема.

Зважаючи на викладене, можна зробити висновок про доцільність доповнення Положення про Державну фіскальну службу України окремим пунктом, в якому було б закріплено основні принципи діяльності даної Служби.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Короткий тлумачний словник української мови / Д.Г. Гринчишин, Л.Л. Гумецька, В.Л. Карпова та ін. / [відп. ред. Л. Л. Гумецька]. – К. : Рад. школа, 1978. – 421 с.
2. Малий толковий словарь русского языка / В. В. Лопатин, Л. Е. Лопатина. – М. : Русский язык, 1990. – 456 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1051 с.
4. Платон. Государство // Історія вчень про державу та право: Хрестоматія для юридичних вузів і факультетів / уклад., заг. ред. проф., д-р істор. наук Г. Г. Деміденко. – 2-е вид., доп. і змін. – Харків : Легас, –2002. – С. 38–44.
5. Явич, Л.С. О принципе научности в работе советского государственного аппарата / Л. С. Явич // Правоведение. – 1967. – № 2. – С. 64
6. Теория государства и права [Текст]: учебник [для вузов] / [А.М. Айзенберг, А.М. Васильев, Г.С. Котляревский и др.]; под ред. А.М. Васильева. – [2-е изд. испр. и доп.]. – М.: Юрид. лит., 1983. – 236 с.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права [Текст]: підручник / О.Ф. Скакун; пер. з рос. – Х.: Консул, 2009. – 520 с.
8. Ведерніков, Ю.А. Теорія держави і права [Текст]: навч. посіб. / Ю.А. Ведерніков, В.С. Грекул. – [4-е вид., доповн. і переробл.]. – К.: Центр навч. л-ри, 2005. – С. 79.
9. Колодій, А.М. Принципи права України [Текст] / Колодій А.М. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.
10. Касьяненко, М. М. Організація роботи та управління органами державної податкової служби України : навч. посіб. / М. М. Касьяненко, М. В. Гринюк, П. В. Цимбал. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 229 с.
11. Бутинець, Ф.Ф. Аудит: [підручник] / Ф.Ф. Бутинець. – [2-е вид., перероб. та доп.]. – Житомир: ПП «Рута», 2002. – 672 с.
12. Большакова, О.Ю. Методологічні принципи фінансового контролю: принцип незалежності / О. Ю. Большакова, Г. О. Кравченко // Фінансовий контроль. – 2004. – № 2 (19). – С. 44–48.
13. Луцик, А.М. Принципи здійснення адміністративних процедур органами Міністерства доходів і зборів України у сфері оподаткування / А.М. Луцик // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Харків : ХНУВС. – 2014. – С 121–123.
14. Луцик, А. М. До питання визначення видів адміністративних процедур, що здійснюються Державною фіскальною службою України у сфері оподаткування / А. М. Луцик, В. І. Теремецький // Юридична освіта та юридична наука в Україні: витоки, сучасність, перспективи: Тези доповідей Міжнар. наук-практ. конф. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – С. 82–84.